

MATILDA SORKKILA – ANNA RANTALA – KAISA AUNOLA

Vanhempien kasvatukselliset arvot sekä niiden yhteys vanhemmuuden uupumukseen

Sorkkila, Matilda – Rantala, Anna – Aunola, Kaisa. 2022. VANHEMPIEN KASVATUKSELLISET ARVOT SEKÄ NIIDEN YHTEYS VANHEMMUUDEN UUPUMUKSEEN. *Kasvatus* 53 (1), 6–21.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia 2010-luvun suomalaisten vanhempien kasvatuksellisia arvoja sekä niiden yhteyttä vanhemmuuden uupumukseen. Osallistujat olivat 1725 vanhempaa, joista 91 % oli äitejä. Tulokset analysointiin hyödyntäen faktori-analyysia, monimuuttujaista varianssianalyysia sekä lineaarista regressioanalyysia. Faktori-analyysi osoitti arvojen latautuvan viidelle faktorille: 1) perinteet ja yhdenmukaisuus, 2) valta ja henkilökohtaiset saavutukset, 3) itseohjautuvuus, 4) hyväntahtoisuus ja prososiaalisuus sekä 5) yhteenkuuluvuus. Tuloksien mukaan vanhemmat toivoivat lastensa omaksuvan ensimmäiseksi itseohjautuvuutta, toiseksi hyväntahtoisuutta ja prososiaalisuutta, kolmanneksi perinteitä ja yhdenmukaisuutta, neljänneksi yhteenkuuluvuutta sekä viimeisenä valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentäviä arvoja. Äidit arvioivat hyväntahtoisuutta ja prososiaalisuutta ilmentävät arvot tärkeämmiksi kuin isät, jotka puolestaan arvioivat yhteenkuuluvuutta sekä valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentävät arvot tärkeämmiksi kuin äidit. Vallan ja henkilökohtaisten saavutusten arvostus kasvatuksellisena arvona oli yhteydessä korkeampaan uupumukseen, kun taas yhteenkuuluvuuden arvostus matalampaan uupumukseen. Tutkimuksen avulla saatiin uutta tietoa vanhemmuuden uupumuksen taustalla vaikuttavista mekanismeista, mikä voi edesauttaa vanhemmuuden uupumuksen tunnistamisessa ja ennaltaehkäisyssä.

Asiasanat: kasvatus, arvot, itseohjautuvuus, vanhemmuus, uupumus

Johdanto

Vanhemmuuden uupumus on viime aikoina paljon huomiota ja huolta herättänyt ilmiö (esim. Mikolajczak, Gross, & Roskam 2019; Roskam ym. 2021; Sorkkila & Aunola 2020, 2021). Vanhemmuuden uupumus on seurausta pitkäaikaisesta vanhemmuuden stressistä, jossa vanhempi kokee kuormitustekijöiden jatkuvasti ylittävän hänen käytössensä olevat voimavarat (Mikolajczak & Roskam 2018). Vakavien yksilöllisten seurausten, kuten itse-tuhoisten ajatusten tai lapsiin kohdistuvan laiminlyönnin ja väkivallan, lisäksi (Mikolajczak, Brianda, Avalosse & Roskam 2018) vanhemmuuden uupumuksella voi olla myös vakavia yhteiskunnallisia seurauksia. On esimerkiksi osoitettu, että uupuneet suomalaisvanhemmat eivät toivo lisää lapsia (Sorkkila & Aunola 2019). Vanhemmuuden uupumuksen tarkempi tutkiminen ja kokonaisvaltainen ymmärtäminen on siis tarpeellista ja perusteltua.

Suomalaisvanhempien on osoitettu olevan maailman uupuneimpien vanhempien joukossa (Roskam ym. 2021). Yksi selitys ilmiölle saattaa piillä vanhempien kasvatuksellisissa arvoissa (ks. esim. Hofstede 2001; Minkov ym. 2018). Vanhempien vaalimien arvojen on arveltu vaikuttavan vanhempien valitsemiin kasvatuskäytäntöihin (Aunola, Vanhatalo, & Sethi 2001; Suizzo 2007) sekä siihen, kuinka paljon ja miten vanhemmat viettävät aikaa lastensa kanssa (Gaunt 2005). Lisäksi kasvatukselliset arvot saattavat vaikuttaa siihen, mitä vanhempi vaatii itseltään ja lapsiltaan (Suizzo 2007) ja kuinka paljon hän on valmis ottamaan vastaan sosiaalista tukea ja apua muilta (Goodwin, Costa, & Adonu 2010). Sekä vaatimusten (Sorkkila & Aunola 2020) että sosiaalisen tuen puutteen on puolestaan osoitettu olevan merkittäviä tekijöitä uupumuksen kehityksessä (ks. katsaus, Mikolajczak ym. 2019).

Kasvatuksellisten arvojen yhteyttä vanhemmuuden uupumukseen ei ole kuitenkaan tois-taiseksi tutkittu. Tämän tutkimuksen ensimmäisenä tavoitteena onkin tarkastella suomalaisten äitien ja isien kasvatuksellisia arvoja

eli arvoja, joita suomalaisvanhemmat toivoivat lastensa omaksuvan. Tavoitteena on myös tutkia, arvioivatko äidit ja isät kyseiset arvot yhtä tärkeiksi. Tutkimuksen toisena tavoitteena on tutkia vanhemmuudessa ilmenevän uupumuksen mahdollista yhteyttä niihin arvoihin, joita vanhemmat toivovat lastensa omaksuvan. Tutkimuksen kolmantena tavoitteena on selvittää, onko vanhemmuuden uupumuksen ja arvojen välinen yhteys erilainen äideillä ja isillä.

Vanhemmuuden uupumus ja kasvatukselliset arvot

Vanhemmuuden uupumuksen on osoitettu olevan erillinen ilmiö vanhemmuuden stressistä, masennuksesta ja työuupumuksesta (Mikolajczak ym. 2019). Vanhemmuuden uupumuksen on esitetty koostuvan neljästä osa-alueesta: 1) uupumusasteisesta väsymyksestä (vanhempi tuntee olevansa liian väsynyt kohtaamaan lapsiaan, eikä hänellä ole energiaa katsoa lastensa perään), 2) tympääntymisestä vanhemmuuteen (nautinto ja ilo vanhemmuudesta katoaa), 3) emotionaalista etääntymisestä lapsista (vanhempi selviytyy juuri ja juuri arkirutiineista lasten kanssa, mutta energiaa emotionaalisen vuorovaikutuksen ylläpitoon ei jää) sekä 4) negatiivisen muutoksen kokemuksesta omassa vanhemmuudessa (vanhempi kokee, ettei ole enää yhtä hyvä vanhempi kuin on aikaisemmin ollut). Vanhemmuuden uupumukseen liittyy usein myös häpeää ja syyllisyyttä (Roskam, Brianda & Mikolajczak 2018).

Suomalaisvanhempia tutkittaessa on osoitettu, että iältään nuoremmat vanhemmat, äidit (toisin kuin isät), heikossa taloustilanteessa tai työttöminä olevat tai vanhemmat, joilla on erityislapsia ovat korostetussa riskissä uupua (Sorkkila & Aunola 2020, 2021). Muissa maissa tehtyjen tutkimusten mukaan edellä mainitut taustatekijät selittävät uupumuksesta kuitenkin suhteellisen vähän ja persoonallisuustekijät, kuten neuroottisuus, pessimismi ja perfektionismi, selittävät huomattavasti enemmän uupumusta.

tavasti enemmän (ks. esim. Le Vigoroux, Scolla, Raes, Mikolajczak, & Roskam. 2017; Mikolajczak, Raes, Avalosse & Roskam 2017; Sorkkila & Aunola 2020, 2021). Myös muilta ihmisiltä ja ympäristöstä tulevat korkeat odotukset liittyen vanhemmuuteen saattavat olla riski uupumiselle etenkin, jos vanhemmalla on lisäksi korkeat odotukset itseään kohtaan (Sorkkila & Aunola 2020). Korkeat vanhemmuuteen liittyvät odotukset voivat myös heijastaa yhteiskunnan suorittamiseen perustuvaa arvomaailmaa, vaikka vanhemmuuden uupumuksen taustalla vaikuttavia sosiaalisia ja rakenteellisia tekijöitä ei ole toistaiseksi juurikaan tutkittu.

Vanhemmat pyrkivät kasvatuskäytäntöjensä avulla opettamaan lapsilleen arvoja, joita toivoisivat lastensa omaksuvan (Tulviste & Ahtonen 2007). Suizzo (2007) on jakanut vanhempien kasvatukselliset päämäärät kuuteen eri arvokategoriaan: perinteitä ja yhdenmukaisuutta (esimerkiksi kunnioitusta vanhempia ihmisiä kohtaan, hyvää käytöstä), valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia (esimerkiksi tunnetuksi tulemistä, arvostetun ammatin saamista), yhteenkuuluvuutta (esimerkiksi läheisten ystävien saamista), itseohjautuvuutta (esimerkiksi itseluottamusta, itsenäistä ajattelua), hyvántahtoisuutta ja prososiaalisuutta (esimerkiksi anteeksiantoa, epäitsekkyyttä) sekä erillisyyttä (esimerkiksi ainutlaatuisuutta, erilaisuutta) ilmentäviin arvoihin.

Suomalaisten on yleisesti osoitettu arvostavan eniten hyvántahtoisuutta ja vähiten valtaa (Puohiniemi 2002; ks. myös Helkama & Seppälä 2003). Arvojen on osoitettu muuttuvan jonkin verran vanhemmuuteen siirryttäessä (Lönnqvist, Leikas, & Verkasalo 2018). Vanhemmaksi tulon on todettu muuttavan ajatuksia pitkälti perinteisempien vanhemmuuden sukupuoliroolien ja -odotusten suuntaan (Endendijk, Derks & Mesman 2018), mikä saattaa näkyä erityisen vahvasti äideillä. Suomalainen pitkittäistutkimus osoitti nimittäin naisten muuttuvan arvoissaan kohti konservatiivisempia arvoja (esimerkiksi perinteitä ja yhdenmukaisuutta) äitiyteen siirryttyään, kun

taas isillä samankaltaista muutosta ei havaittu (Lönnqvist ym. 2018). Tätä on osittain selitetty sillä, että naisen rooli muuttuu voimakkaammin elämän eri vaiheissa, ja esimerkiksi äitiyden myötä naisilla korostuu miehiä enemmän vanhemmuudesta ja kodista vastuunottaminen (Lönnqvist ym. 2018).

Kasvatukselliset arvot voivat olla tärkeitä tekijöitä vanhemmuuden uupumuksen synnyn ymmärtämisessä. Vanhempien vaalimien arvojen on osoitettu olevan yhteydessä kasvatuskäytäntöihin (Aunola ym. 2001; Suizzo 2007) sekä siihen, kuinka paljon ja miten vanhemmat viettävät aikaa lastensa kanssa (Gaunt 2005). Lisäksi kasvatukselliset arvot saattavat vaikuttaa myös siihen, miten paljon vanhempi vaatii itseltään ja lapsiltaan (Suizzo 2007) ja kuinka paljon hän on valmis ottamaan vastaan sosiaalista tukea ja apua muilta (Goodwin ym. 2010). Niin kasvatuskäytännöt ja lasten kanssa vietetty aika kuin korkeat vaatimukset ja sosiaalisen tuen puutekin voivat toimia mekanismeina uupumiselle (ks. katsaus, Mikolajczak ym. 2019).

Erillisyyttä tai itseohjautuvuutta kasvatuksen päämäärinä arvostavat vanhemmat saattavat esimerkiksi yhteenkuuluvuutta arvostavia vanhempia helpommin turvautua yksin pärjäämiseen kuormittavissa elämäntilanteissa (Goodwin ym. 2010). Perinteitä ja yhdenmukaisuutta arvostavat vanhemmat saattavat puolestaan turvautua lähiyhteisön sosiaaliseen tukeen sekä velvoittaa lapsiaan osallistumaan kotitöihin, mikä voi ehkäistä kotitöihin liittyvää taakkaa ja vanhemmuuden uupumista. Perinteiden ja yhdenmukaisuuden arvostaminen kasvatuksellisina arvoina voi ehkäistä uupumisriskiä nimenomaan äideillä, jotka edelleen kantavat isejä useammin vastuuta kotitöistä (Treas & Tai 2016). Valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia kasvatuspäämäärinä arvostavat vanhemmat ovat mahdollisesti puolestaan muita alttiimpia uupumaan itselleen ja lapsilleen asettamiensa korkeiden suoriutumiseen liittyvien vaatimusten vuoksi (Tartakovsky 2015). Onkin osoitettu, että valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia arvostavat uupu-

vat muita helpommin työkontekstissa (Tartakovsky 2015) sekä kokevat enemmän stressiä ja masennusoireita (Hanel & Wolfradt 2016).

2010-luvun suomalaisvanhempien kasvatuksellisista arvoista ei ole tutkimustietoa, vaikka yhteiskunnallisten ja tasa-arvoon pyrkivien muutosten myötä myös arvoissa on saatanut tapahtua muutoksia (European Institute for Gender Equality 2017). Tässä tutkimuksessa keskitymmekin tutkimaan nimenomaan 2010-luvun vanhempien kasvatuksellisia arvoja eli arvoja, joita vanhemmat toivovat lastensa omaksuvan. Tarkastelemme lisäksi kasvatuksellisten arvojen yhteyttä vanhemmuuden uupumukseen, sillä tiedolla voidaan edesauttaa toimivimpien kasvatuskäytänteiden ja vanhempien hyvinvoinnin tukemista esimerkiksi neuvola- ja koulutoiminnassa.

Koska on mahdollista, että kasvatukselliset arvot ovat äideillä ja isillä eri lailla yhteydessä uupumukseen, myös vanhemman sukupuoli on tärkeää ottaa huomioon ilmiötä tutkittaessa. Esimerkiksi sukupuoli voi vaikuttaa vallan ja saavutusten arvostamiseen eri tavalla vallan ollessa osa maskuliinista arvomaailmaa (Schwartz & Rubel 2005). Vallan ja saavutuksien arvostaminen voi niin ikään asettaa äideille kasvatustavoitteina enemmän paineita kuin isille (Meeussen & Van Laar 2018).

Tutkimuskysymykset, menetelmät ja aineiston analyysi

Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

1. Minkälaisia arvoja suomalaiset äidit ja isät toivovat lastensa omaksuvan? Arvioivatko äidit ja isät kyseiset arvot yhtä tärkeiksi?
2. Ovatko kasvatukselliset arvot yhteydessä vanhemmuuden uupumukseen?
3. Onko kasvatuksellisten arvojen ja uupumuksen yhteyserilainen äideillä ja isillä?

Tutkimukseen osallistui 1725 vanhempaa, joista 91 % oli äitejä. Tutkimukseen osallis-

tuneet vanhemmat olivat iältään 18–61-vuotiaita vanhempien keskimääräisen iän ollessa 36 (kh = 6.50; äidit ka. = 36, kh = 6.42; isät ka. = 38, kh = 7.25). Yleisin perhemuoto oli ydinperhe: 79 % tutkittavista vastasi asuvansa perheessä, johon kuului kaksi vanhempaa ja heidän yhteiset lapsensa. Toisiksi suurimmat perhemuodot olivat uusperhe (10 %) sekä yksinhuoltajaperhe (9 %). Tutkittavilla oli keskimäärin kaksi lasta (ka. = 2.20, kh = 1.20), joista nuorimmat lapset olivat keskimääräisesti neljän vuoden ikäisiä (kh = 4.15) ja vanhimmat kahdeksan vuoden ikäisiä (kh = 5.32). Vanhemmista 76 % oli ansiotyössä ja 74 % oli suorittanut korkeakoulututkinnon. Korkeakoulutetut vanhemmat olivat yliedustettuina aineistossa, sillä korkeakoulutettujen perheelisten osuus oli Suomessa vuonna 2017 noin 44 % perheellisistä (Suomen virallinen tilasto 2018).

Tutkimuksen aineisto kerättiin keväällä 2018 osana Vanhemmuuden Voimavara- ja Kuormitustekijät (VoiKu) -tutkimushanketta (Aunola & Sorkkila 2018–2021). Tutkimushankkeelle myönnettiin puolto Jyväskylän yliopiston eettiseltä toimikunnalta. Ennen osallistumistaan kaikkien tutkimukseen osallistuvien vanhempien tuli vastata myöntävästi kysymykseen, jossa kysyttiin heidän suostumustaan kyselyn täyttämiseen. Aineistosta 86 % hankittiin verkkokyselyn avulla ja 13 % paperisten kyselylomakkeiden avulla Jyväskylän, Hyvinkään ja Posion äitiysneuvoloissa. Lisäksi 1 % vanhemmista vastasi paperiseen kyselylomakkeeseen kahdessa Jyväskylän evankelis-luterilaisen seurakunnan järjestämässä iltapäiväkerhossa.

Verkkokysely laadittiin Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella, ja sitä mainostettiin erilaisten sosiaalisen median kanavien sekä uutis- ja tiedotesivustojen välityksellä. Tutkimukseen osallistumisen ehtona oli, että vanhemman tai vanhempien lisäksi kotona asui tutkimuksen hetkellä vähintään yksi lapsi (lapsen iästä riippumatta). Äitiysneuvoloissa hoitajat esittelivät lapsen tarkastuksen yhteydessä tutkimushankkeen ja kyselylomakkeen, jon-

ka vanhemmat saattoivat halutessaan täyttää odotustilassa lähtiessään tai ottaa kotiin täytettäväksi. Kyselylomake oli mahdollista palauttaa sille tarkoitettuun palautuslaatikkoon nimettömästi tai lähettää ennalta maksetussa kirjekuussa nimettömästi suoraan tutkijoille. Iltapäiväkerhossa vanhemmille annettiin halutessaan kyselylomake kotiin täytettäväksi, ja sen sai lähettää ennalta maksetussa kirje-kuussa nimettömästi suoraan tutkijoille.

Vanhemmuuden uupumusta mitattiin 23 väittämän *Parental Burnout Assessment (PBA)* -mittarilla (Roskam ym. 2018), joka on validoitu myös suomalaisvanhempien keskuudessa (Aunola, Sorkkila, & Tolvanen 2020). PBA-mittarin neljä komponenttia mittaavat 1) uupumusasteista väsymystä vanhemmuuden roolissa (yhdeksän väittämää, esimerkiksi "Tuntuu siltä, että vanhempana oleminen on ajanut minut loppuun."), 2) kokemusta negatiivisesta muutoksesta omassa vanhemmuudessa (kuusi väittämää, esimerkiksi "Mietin mielessäni, etten enää ole sellainen vanhempi kuin olin aiemmin."), 3) tympääntymistä vanhemmuuteen (viisi väittämää, esimerkiksi "En enää kestä vanhempana olemista.") ja 4) emotionaalista etäännyntymistä lapsista (kolme väittämää, esimerkiksi "Rutiinien (nukuttamisen, aterioinnin jne.) lisäksi en enää jaksa tehdä muuta lapseni/lasteni eteen.").

Vanhemmat vastasivat väittämiin 7-portaisella Likert-asteikolla 0–6 sen mukaan, kuinka usein kokivat kyseisellä tavalla (0 = Ei koskaan, 6 = Päivittäin). Väittämistä muodostettiin kokonaiskeskiarvosummamuuttuja sekä neljä keskiarvosummamuuttujaa uupumusta kuvaavien neljän ulottuvuuden mukaan. Cronbachin alfa reliabiliteetti oli kokonaisuupumuksen pistemäärän osalta erittäin hyvä (.97) ja erikseen uupumuksen neljän ulottuvuuden pistemäärien osalta hyvä tai kohtalainen (uupumusasteinen väsymys .94, kokemus negatiivisesta muutoksesta .92, tympääntyminen .89 ja emotionaalinen etäännyminen .73).

Arvoja, joita vanhemmat toivovat lapsensa omaksuvan, mitattiin Suizzon (2007) arvoluokitteluun perustuvalla *Goals and Values in*

Adulthood Questionnaire (GVAQ) -mittarilla. Mittari sisälsi 41 erilaista kasvatuksellista päämäärää tai tavoitetta, jotka Suizzon (2007) arvoluokituksen pohjalta kuuluivat johonkin kuudesta eri arvokategoriasta. Mittarin väittämät kuvasivat perinteitä ja yhdenmukaisuutta (kymmenen väittämää, esimerkiksi "kunnioitus vanhempia ihmisiä kohtaan"), valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia (seitsemän väittämää, esimerkiksi "hankkia korkeakoulututkinto (maisteri tai tohtori)"), yhteenkuuluvuutta (neljä väittämää, esimerkiksi "saada läheisiä ystäviä"), itseohjautuvuutta (11 väittämää, esimerkiksi "itsenäisyys, kyky tehdä asioita omin päin"), hyväntahtoisuutta ja prososiaalisuutta (seitsemän väittämää, esimerkiksi "ystävällisyys, myötätunto") sekä erillisyyttä ilmentäviä arvoja (kaksi väittämää, esimerkiksi "ainutlaatuisuus, olla erilainen kuin muut").

Vanhemmat vastasivat väittämiin 6-portaisella Likert-asteikolla 0–5 sen mukaan, kuinka tärkeäksi koki lapsensa omaksuvan kunkin päämäärän (0 = Ei tärkeää, 5 = Kaikkein tärkeintä). Kunkin arvokategorian väittämistä muodostettiin keskiarvosummamuuttujat. Cronbachin alfa reliabiliteetit olivat arvokategorioita kuvaavien keskiarvosummamuuttujien osalta pääosin hyviä (perinteet ja yhdenmukaisuus .82; valta ja henkilökohtaiset saavutukset .84; itseohjautuvuus .90; hyväntahtoisuus ja prososiaalisuus .81). Yhteenkuuluvuutta ilmentävien arvojen osalta reliabiliteetti oli kohtalainen (.66) ja erillisyyttä ilmentävien arvojen osalta heikko (.56).

Aineisto analysoitiin IBM SPSS 24 -ohjelman avulla. Paperisten kyselylomakkeiden osalta tutkittavien vastaukset syötettiin manuaalisesti kyseiseen ohjelmaan. Muuttujien normaalijakautuneisuutta tarkasteltiin silmämääräisesti jakaumien histogrammien avulla. Lisäksi tarkasteltiin huipukkuutta ja vinoutta sekä tunnuslukujen (ka., md, mo) yhteneväisyyttä. Muuttujaa pidettiin likimain normaalijakautuneena, jos huipukkuus oli välillä -2,2 ja vinous välillä -1,1 (Heikkilä 2014). Lisäksi normaalijakaumaa tukivat yhteneväi-

set tunnusluvut. Kaikki arvokategorioita kuvaavat muuttujat olivat likimain normaalisti jakautuneita paitsi valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentävä arvokategoria, jonka jakauma oli voimakkaasti oikealle vino ($\text{vinous} = 1.63$; huipukkuus = 3.15; $\text{ka.} = 0.74$; $\text{md} = 0.57$; $\text{mo} = 0$). Tämän muuttujan kohdalla käytettiin ei-parametrisia analyysimenetelmiä. Uupumuksen jakaumista yksikään ei ollut normaalisti jakautunut (esimerkiksi kokonaisuupumus = $\text{vinous} > 1$, $\text{ka.} = 1.63$; $\text{md} = 1.39$; $\text{mo} = 0.43$), minkä vuoksi tämän muuttujan kohdalla käytettiin ei-parametrisiä analyysimenetelmiä ja jakaumien ei-normaalisuuden huomioivaa *Bootstrap (Bias-Corrected accelerated)* (BCa) -toimintoa (Kelley 2005).

Koska Suizzon (2007) arvokyselyä ei ole aikaisemmin käytetty suomalaisaineistossa, alustavana analyysinä tarkasteltiin arvoväittämien latautumista oletetuille faktoreille eksploratiivisen faktorianalyysin keinoin. Parametrien estimointimenetelmänä käytettiin pääakselifaktorointimenetelmää (*principal axis factoring*). Rotaatiomenetelmänä käytettiin varimax-rotaatiota, jossa oletuksena on, että faktorit ovat toisistaan riippumattomia eli eivät korreloi keskenään. Kyseinen menetelmä myös selkeyttää faktoriratkaisua tuottaessaan ratkaisun, jossa faktorilataukset ovat mahdollisimman suuria tai pieniä (Costello & Osborne 2005). Kasvatuksellisten arvojen keskiarvojen tilastollisesti merkitsevien erojen analysoimiseksi valittiin muuttujien keskinäisten riippuvuuksien vuoksi toistomittaus-ten varianssianalyysi (MANOVA; ks. Weinfurt 2000). Valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentävän arvokategorian kohdalla käytettiin ei-parametrisiä sijalukuihin perustuvaa Wilcoxonin merkittyjen sijalukujen testiä.

Äitien ja isien arvokategorioiden keskiarvojen eroavaisuuksia kasvatuksellisissa arvoissa analysoitiin monimuuttujaisen varianssianalyysin (MANOVA) avulla. Selitettäväksi eli ryhmitteleväksi muuttujaksi syötettiin vanhemman sukupuoli ja selitettäväksi muuttujiksi viisi eri arvokategoriaa. Kos-

ka sukupuoli sai vain kaksi arvoa, erillisiä parivertailutestejä ei tarvittu. Valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentävän arvokategorian analysointiin käytettiin ei-parametrisiä Mann-Whitney U -testiä. Vanhemmuuden uupumuksen ja arvojen yhteyttä analysoitiin hyödyntämällä lineaarista regressioanalyysiä, jossa viisi arvokategoriaa asetettiin selittäjiksi samaan malliin sekä uupumuksen kokonaispistemäärä ja uupumuksen aladimensioiden pistemäärät kukin vuorollaan selitettäväksi muuttujaksi.

Analyysi tehtiin ensin koko aineistolle ja tämän jälkeen erikseen äideille ja isille hyödyntämällä aineiston jakavaa *split-file* -komentoa. Arvojen ja uupumuksen yhteyden erilaisuutta äideillä ja isillä (toisin sanoen, onko malli sama äideille ja isille) analysoitiin lopuksi hierarkkisen lineaarisen regressioanalyysin avulla. Analyysi suoritettiin vain niille uupumuksen ja arvojen muuttujille, jotka korreloivat keskenään tilastollisesti merkitsevästi. Analyysiä varten vanhemman sukupuolesta koodattiin ensin dummy-muuttuja (0 = Isä, 1 = Äiti). Hierarkkisen lineaarisen regressioanalyysin selittäviksi muuttujiksi syötettiin ensimmäisellä askelmalla sukupuolen dummy-muuttuja, toisella askelmalla arvokategoria(t) ja kolmannella askelmalla sukupuolen dummy-muuttujasta sekä kustakin arvokategoriasta muodostettu interaktiotermi. Hierarkkisessa lineaarisessa regressioanalyysissä käytettiin *Bootstrap (Bias-Corrected accelerated)* (BCa) -toimintoa (Kelley 2005).

Koska vanhempien ikäjakauma oli suuri (18–61), näimme mahdollisena, että eri ikäluokassa syntyneet toteuttavat erilaisia kasvatuksellisia arvoja. Iän vaikutusta arvoihin tarkasteltiin jakamalla vanhemmat kolmeen ikäluokkaan (30v. tai alle, $n = 306$; yli 30v. ja alle 50v., $n = 1344$; yli 50v., $n = 66$), ja luokkia vertailtiin varianssianalyysin (ANOVA) avulla arvokategorioiden. Iän vaikutusta vanhemmuuden uupumuksen ja kasvatuksellisten arvojen suhteeseen tarkasteltiin asettamalla ikä kontrollimuuttujana regressiomalliin.

Tulokset

Ensimmäisenä tavoitteena oli tarkastella suomalaisvanhempien kasvatuksellisia arvoja eli arvoja, joita he toivoivat lastensa omaksuvan. Alustavana analyysinä toteutettiin eksploratiivinen faktorianalyysi, jossa tarkasteltiin Suizzon (2007) arvokyselyn 41 väittämän latautumista eri faktoreille. Alun perin havaituista kahdeksasta faktorista kahteen latautui vain yksi väittämä, joten faktoreiden määrä vähennettiin kuuteen. Kaikkien väittämien faktorilataukset on esitetty liitteessä.

Väittämät jakautuivat pääsääntöisesti oletuksen mukaisesti faktoreille (ks. liite) lukuun ottamatta yhtä väittämää (Uskonto tai vakaumus), joka lataantui Erillisuus-faktorille alkuperäisen Perinteet ja yhdenmukaisuus -faktorin sijaan sekä alun perin erillisyyttä mittaavia väittämiä (esimerkiksi Ainutlaatuisuus: olla erilainen kuin muut), jotka lataantuivat itseohjaavuutta mittaavien väittämien kanssa samalle faktorille. Koska Uskonto tai vakaumus -väittämän poistaminen alkuperäiseltä faktorilta ei muuttanut väittämien keskinäistä hyvää Cronbachin alfaa (alfa säilyi samana, .83), väittämä säilytettiin Perinteet ja yhdenmukaisuus -skaalassa (Suizzo 2007; ks. Costello & Osborne 2005). Koska erillisyyttä mittaavien osioiden keskinäinen Cronbachin alfa reliabiliteetti oli heikko (.56) eivätkä väittämät lataantuneet oletetulle faktorille, erillisyyttä mittaava faktori päätettiin poistaa kokonaan analyysistä (Costello & Osborne 2005). Lopullisten viiden arvokategorioiden keskiarvot ja keskihajonnat on esitetty myöhemmin tässä artikkelissa olevassa taulukossa.

Seuraavaksi toistomittausten varianssi-analyysi suoritettiin erikseen isille ja äideille. Analyysi osoitti arvokategorioiden eroavan toisistaan tilastollisesti merkitsevästi äitien ($F(3, 1561) = 2830.08, p < .001$) ja isien ($F(3, 153) = 240.39, p < .001$) kohdalla. Myös Wilcoxonin merkittyjen sijalukujen testi osoitti valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentävän arvokategorian keskiarvon eroavan kaikkien muiden arvokategorioiden keskiarvoista tilas-

tollisesti merkitsevästi niin äitien ($Z = 34.07-34.26, p < .001$) kuin isien ($Z = 10.72-10.83, p < .001$) kohdalla.

Äidit ja isät arvioivat arvokategorioiden tärkeyden samankaltaisesti. Äidit pitivät keskimäärin tärkeimpänä, että heidän lapsensa omaksuvat itseohjautuvuutta ilmentäviä arvoja, joita seurasi hyväntahtoisuutta ja prososiaalisuutta, perinteitä ja yhdenmukaisuutta sekä yhteenkuuluvuutta ilmentävät arvot. Vähiten tärkeänä äidit pitivät keskimäärin valtaan ja henkilökohtaisiin saavutuksiin liittyvien arvojen omaksumista. Parittaiset Bonferroni-vertailut osoittivat, että äitien kohdalla arvokategoriosta kaikki erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p < .001$).

Myös isät pitivät keskimäärin tärkeimpänä, että heidän lapsensa omaksuvat itseohjautuvuutta ilmentäviä arvoja, jota seurasi hyväntahtoisuutta ja prososiaalisuutta, yhteenkuuluvuutta, perinteitä ja yhdenmukaisuutta sekä valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentävät arvot. Parittaiset Bonferroni-vertailut osoittivat, että isien kohdalla muut arvokategorioiden keskiarvot erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($p < .001$) paitsi yhteenkuuluvuutta sekä perinteitä ja yhdenmukaisuutta ilmentävät arvot ($p = 1.00$). Toisin sanoen tutkimukseen osallistuneet suomalaiset isät arvioivat nämä arvot keskimäärin yhtä tärkeiksi.

Arvojen yksityiskohtaisempi tarkastelu osoitti, että kaikista tärkeimmäksi omaksuttavaksi arvoksi äidit ja isät arvioivat kyvyn olla tyytyväinen omaan itseensä, joka kuului itseohjautuvuuden arvokategoriaan. Vähiten tärkeäksi päämääräksi äidit ja isät arvioivat tavoitteen tulla tunnetuksi, joka kuului vallan ja henkilökohtaisten saavutusten arvokategoriaan.

Monimuuttujainen varianssi-analyysi osoitti, että äitien ja isien arviot arvojen tärkeydestä erosivat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi ($F(4, 1715) = 6.08, p < .001$). Myös Mann-Whitney U osoitti äitien ja isien arvioiman vallan ja henkilökohtaisten saavutusten arvokategorian eroavan tilastollisesti merkitsevästi toisistaan ($U = 95909.50, p < .001$). Äitien

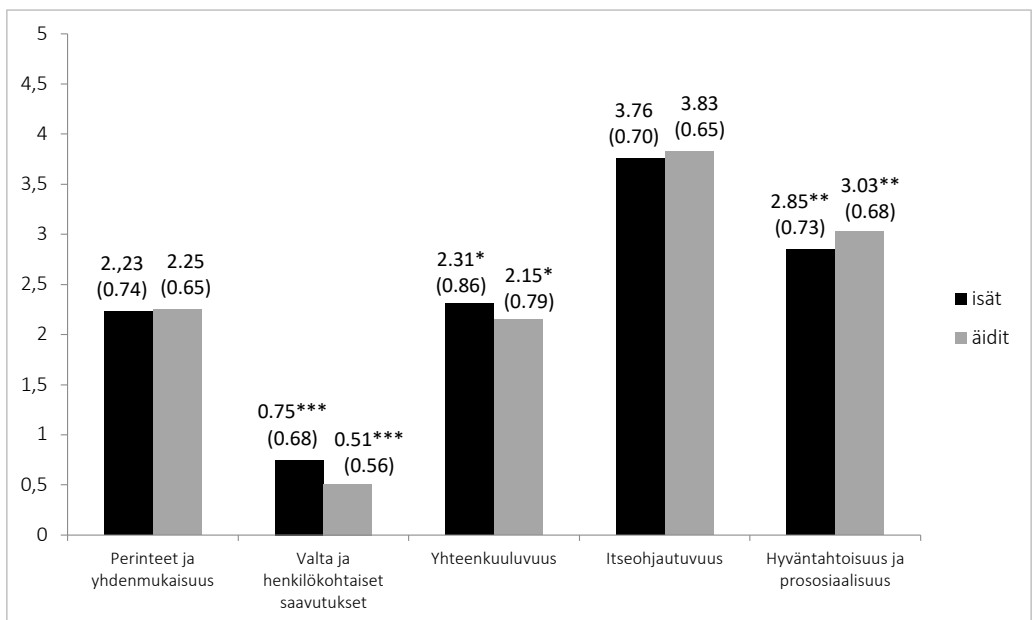
ja isien keskimääräiset arviot arvojen tärkeydestä sekä äitien ja isien keskiarvojen eroavaisuudet on esitetty kuviossa.

Tarkemmassa analyysissä äitien ja isien väliset eroavaisuudet löytyivät valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia, yhteenkuuluvuutta sekä hyväätahtoisuutta ja prososiaalisuutta ilmentävien arvojen osalta. Äidit arvioivat hyväätahtoisuuden ja prososiaalisuuden tärkeämmiksi kuin isät ($F(1, 1718) = 9.91, p < .01$). Isät puolestaan arvioivat yhteenkuuluvuuden ($F(1, 1718) = 5.64, p < .05$) sekä vallan ja henkilökohtaiset saavutukset ($U = 95909.50, p < .001$) tärkeämmiksi kuin äidit. Äitien ja isien arviot arvojen tärkeydestä eivät eronneet toisistaan perinteitä ja yhdenmukaisuutta ($F(1, 1718) = 0.16, p = .69$) eivätkä itseohjautuvuutta ($F(1, 1718) = 1.75, p = .19$) ilmentävien arvojen osalta.

Toisena tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella arvojen ja vanhemmuuden uupumuksen välistä yhteyttä. Kaikkien muuttujien keskinäiset korrelaatiot on esitetty taulukossa.

Ensimmäisenä kaikki viisi arvokategoriaa asetettiin selittäjiksi monimuuttujaiseen regressiomalliin ja kokonaisuupumus selitettäväksi muuttujaksi. Malli oli tilastollisesti merkitsevä ($F(5,1714) = 2.75, p < .05$) ja selitti 0.8 % uupumuksesta ($R^2 = .008$). Yksittäisistä arvoista merkitseviä selittäjiä olivat valta ja henkilökohtaiset saavutukset ($\beta = .14, t = 2.64, p < .01$) sekä yhteenkuuluvuus ($\beta = -.10, t = -2.23, p < .05$). Valta ja henkilökohtaiset saavutukset -kategorian yhteys uupumukseen oli positiivinen: Mitä enemmän vanhemmat toivoivat lastensa omaksuvan valtaa ja henkilökohtaisia suorituksia ilmentäviä arvoja, sitä enemmän raportoitiin vanhemmuuden uupumusta. Yhteenkuuluvuuden yhteys uupumukseen oli puolestaan negatiivinen: Mitä enemmän vanhempi toivoi lapsensa omaksuvan yhteenkuuluvuutta ilmentäviä arvoja, sitä vähemmän hän koki vanhemmuuden uupumusta.

Kun uupumuksen alaskaalat asetettiin erikseen selitettäväksi malliin, tulokset olivat samansuuntaiset kuin kokonaisuupumusta

KUVIO. Äitien ja isien keskimääräiset arviot omaksuttavien arvojen tärkeydestä (keskiarvot, keskihajonnat sulkeissa) sekä äitien ja isien keskiarvojen erojen testaus monimuuttujaisella varianssianalyysillä (Huom. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$)

TAULUKKO. Arvokategorioiden ja uupumuksen korrelaatiot, keskiarvot ja keskihajonnat

Arvokategoriat ja vanhemmuuden uupumus	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1. Perinteet ja yhdenmukaisuus										
äidit										
isät										
2. Valta ja henkilökohtaiset saavutukset	.28***									
äidit	.27***									
isät	.37***									
3. Yhteenkuuluvuus	.44***	.39***								
äidit	.44***	.37***								
isät	.44***	.48***								
4. Itseohjautuvuus	.29***	.18***	.37***							
äidit	.28***	.17***	.36***							
isät	.33***	.26***	.46***							
5. Hyväntahtoisuus ja prososiaalisuus	.40***	.11***	.36***	.59***						
äidit	.40***	.13***	.36***	.59***						
isät	.39***	.06	.39***	.57***						
6. Kokonaisuupumus	-.05*	.02	-.04	-.01	-.01					
äidit	-.05	.03	-.04	-.02	-.01					
isät	-.12	.07	-.05	.11	-.06					
7. Uupumusasteinen väsymys	-.05*	.02	-.04	-.00	-.01	.96***				
äidit	-.05*	.03	-.04	-.02	-.01	.96***				
isät	-.10	.09	-.04	.10	-.07	.96***				
8. Kokemus negatiivisesta muutoksesta	-.02	.01	-.03	.00	.01	.88***	.76***			
äidit	-.02	.02	-.03	-.01	.01	.88***	.76***			
isät	-.07	.04	-.00	.11	-.03	.86***	.76***			
9. Tympääntyminen	-.07*	.01	-.05*	-.01	-.01	.88***	.81***	.75***		
äidit	-.06*	.02	-.05	-.02	-.01	.89***	.81***	.75***		
isät	-.17*	.08	-.09	.07	-.06	.84***	.79***	.67***		
10. Emotionaalinen etäännyminen	-.04	.03	-.05	-.05	-.03	.77***	.69***	.63***	.64***	
äidit	-.04	.04	-.05	-.06*	-.03	.77***	.69***	.63***	.65***	
isät	-.05	.04	-.04	.07	-.04	.82***	.75***	.66***	.59***	
Keskiarvot	2.25	0.53	2.16	3.83	3.01	1.39	1.63	1.38	1.07	1.19
äidit	2.25	0.51	2.15	3.83	3.03	1.42	1.67	1.42	1.10	1.20
isät	2.23	0.75	2.31	3.76	2.85	1.06	1.23	0.99	0.81	1.12
Keskihajonnat	0.66	0.58	0.80	0.66	0.68	1.19	1.38	1.34	1.15	1.16
äidit	0.65	0.56	0.79	0.65	0.68	1.20	1.39	1.35	1.16	1.17
isät	0.74	0.68	0.86	0.70	0.73	1.06	1.21	1.21	1.04	1.08

Huom. * $p < .05$, *** $p < .001$

selitettäessä. Uupumusasteisen väsymyksen ollessa selitettävänä muuttujana malli oli tilastollisesti merkitsevä ($F(5,1714) = 2.711, p < .05$) ja selitti 0.8 % uupumusasteisesta väsymyksestä ($R^2 = .008$). Arvokategorioista merkitsevät selittäjät olivat valta ja henkilökohtaiset saavutukset ($\beta = .16, t = 2.46, p < .05$) ja yhteenkuuluvuus ($\beta = -.11, t = -2.06, p < .05$). Myös tympääntymisen osalta malli oli merkitsevä ($F(5,1714) = 3.47, p < .01$) ja selitti 1 % tympääntymisestä. Valta ja henkilökohtaiset saavutukset ($\beta = .14, t = 2.72, p < .01$) sekä yhteenkuuluvuus ($\beta = -.11, t = -2.64, p < .01$) selittivät samoin tavoin tympääntymistä. Valta ja henkilökohtaiset saavutukset olivat samoin yhteydessä myös emotionaaliseen etääntymiseen lapsista ($\beta = .16, t = 3.03, p < .01$): Mitä enemmän yksilö arvosti kasvatuspäämääräänään valtaa ja saavutuksia, sitä enemmän hän koki emotionaalista etääntymistä lapsistaan.

Viimeisenä tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella, onko arvojen ja vanhemmuuden uupumuksen välinen yhteys erilainen äideillä ja isillä. Arvojen ja vanhemmuuden uupumuksen keskinäiset korrelaatiot erikseen vanhemman sukupuoli huomioiden on esitetty tekstissä aiemmin esitetyssä taulukossa. Lineaarinen regressioanalyysi osoitti, että arvojen ja uupumuksen yhteys oli merkitsevä ainoastaan äideillä niin kokonaisuupumuksen ($F(5,1558) = 2.29, p < .05, R^2 = .007$), tympääntymisen ($F(5,1558) = 2.85, p < .05, R^2 = .009$) kuin emotionaalisen etääntymisenkin ($F(5,1558) = 2.44, p < .05, R^2 = .008$) osalta. Mitä enemmän äidit toivoivat lastensa omaksuvan valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentäviä arvoja, sitä enemmän heillä oli kokonaisuupumusta ($\beta = .15, t = 2.62, p < .05$), tympääntymistä ($\beta = .15, t = 2.65, p < .01$) sekä emotionaalista etääntymistä lapsista ($\beta = .18, t = 3.17, p < .01$). Toisaalta mitä enemmän äidit toivoivat lastensa omaksuvan yhteenkuuluvuutta ilmentäviä arvoja, sitä vähemmän heillä oli kokonaisuupumusta ($\beta = -.09, t = -2.02, p < .05$) ja tympääntymistä ($\beta = -.11, t = -2.39, p < .05$).

Arvokategorioiden ja vanhemman sukupuolen välisiä yhdysvaikutuksia analysoitiin tarkemmin vielä hierarkkisen regressioanalyysin avulla. Mikään yhdysvaikutuksista ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä selitettäessä vanhemmuuden uupumusta: Vanhemman sukupuoli ei muuttanut arvojen ja vanhemmuuden uupumuksen suhdetta, toisin sanoen malli oli sama äideille ja isille.

Lopuksi tutkimme vanhempien ikäluokan iän mahdollisen vaikutuksen kasvatuksellisiin arvoihin sekä arvojen ja uupumuksen suhteeseen. Varianssianalyysi (ANOVA) osoitti, että iällä oli vaikutusta kahteen kasvatukselliseen arvoon: Alle 30-vuotiaat raportoivat enemmän perinteisiin ja yhdenmukaisuuteen liittyviä arvoja ($ka = 2.37, kh = .68$) kuin 30–49-vuotiaat ($ka = 2.22, kh = .65, F(2, 1713) = 6.806, p = .001$) mutta vähemmän valtaan ja suoritukseen liittyviä arvoja ($ka = .44, kh = .52$) kuin 30–39-vuotiaat ($ka = .55, kh = .58, F(2, 1712) = 5.097, p = .006$). Ylin ikäluokka, 50–61-vuotiaat, ei eronnut kasvatuksellisten arvojen suhteen muista ikäluokista. Ikä ei vaikuttanut kontrollimuuttujana regressiomallin tuloksiin, eli iällä ei ollut vaikutusta kasvatuksellisten arvojen ja vanhemmuuden uupumuksen suhteeseen.

Pohdinta

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella suomalaisten äitien ja isien kasvatuksellisia arvoja eli arvoja, joita he toivovat lastensa omaksuvan sekä näiden arvojen eroavaisuuksia vanhemman sukupuolen mukaan. Lisäksi tavoitteena oli tutkia, ovatko arvot yhteydessä vanhemmuuden uupumukseen ja onko yhteys erilainen äideillä ja isillä.

Tulokset osoittivat sekä äitien että isien toivovan lastensa omaksuvan eniten itseohjautuvuutta ilmentäviä arvoja, joiden voi ajatella kuvastavan länsimaisen yhteiskuntamme individualistisia ihanteita. Tulos tukee aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan individualistisissa kulttuureissa vanhempien on todettu pyrkivän kasvattamaan lapsistaan itsenäisiä, vastuullisia

ja autonomisia toimijoita (Tulviste & Ahtonen 2007). Tulokset ovat myös samansuuntaisia aikaisemmin Suomessa tehtyjen 1990-luvun ja 2000-luvun arvotutkimusten kanssa (Helkama & Seppälä 2003; Puohiniemi 2002).

Itseohjautuvuutta ilmentävien arvojen jälkeen seuraavaksi eniten suomalaiset äidit ja isät toivoivat lastensa omaksuvan hyvän-
tahtoisuutta ja prososiaalisuutta ilmentäviä arvoja, mikä viittaa sosiaalisten arvojen ylläpidon tärkeyteen. Tulos on linjassa aiempien tutkimustulosten kanssa ja tukee ajatusta siitä, että itseohjautuvuuden lisäksi suomalaisvanhemmat toivovat lastensa olevan myös sosiaalisia ja hyvän-
tahtoisia muille (ks. esim. Tulviste & Ahtonen 2007).

Kolmanneksi eniten vanhemmat toivoivat lastensa omaksuvan perinteitä ja yhdenmukaisuutta sekä yhteenkuuluvuutta ilmentäviä arvoja. Äidit pitivät näistä tärkeimpinä perinteitä ja yhdenmukaisuutta ja isät molempia arvoja keskimäärin yhtä tärkeinä. Vähiten suomalaiset äidit ja isät toivoivat lastensa omaksuvan valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentäviä arvoja. Tulos on samanlainen kuin 1990- ja 2000-luvun pitkittäistutkimuksessa (Puohiniemi 2002), jonka mukaan suomalaisvanhemmat arvostavat kaikkein vähiten valtaa. Koska Suomi kuuluu valtasuhteiltaan maailman tasa-arvoisimpien maiden joukkoon (Hofstede 2001), tulos oli tästä näkökulmasta katsottuna odotettavissa.

Kun äitien ja isien arvioimia arvokategorioita vertailtiin toisiinsa, kaiken kaikkiaan arvot olivat hyvin samansuuntaisia. Tulos on linjassa aiempien tutkimustulosten kanssa, eli suomalaisten vanhempien on havaittu olevan kasvatuksessaan melko samankaltaisia (Tulviste & Ahtonen 2007). Äidit kuitenkin pitivät tässä tutkimuksessa keskimäärin hyvän-
tahtoisuutta ja prososiaalisuutta ilmentävien arvojen omaksumista tärkeämpinä kuin isät. Isät puolestaan pitivät vallan ja henkilökohtaisten saavutusten omaksumista tärkeämpinä kuin äidit. Näiden voi ajatella heijastelevan perinteisiä vanhemmuuden sukupuoliroolien ihan-
teita (Hofstede 2001).

Yllättävänä voidaan puolestaan pitää sitä, että isät toivoivat lastensa omaksuvan yhteenkuuluvuuden arvoja enemmän kuin äidit. Äitien on perinteisesti odotettu huolehtivan ihmissuhteista ja tunneasioista, kuten esimerkiksi yhteenkuuluvuutta ilmentävistä arvoista, isää enemmän (Hofstede 2001). Tulos saattaa-
kin heijastella vähittäistä perinteisten roolien väistymistä tasa-arvoisempien vanhemmuuden roolien tieltä 2010-luvulla. Toisaalta on tärkeää huomioida, että tutkimukseen on saat-
tanut osallistua hyvin valikoitunut joukko isää (isien osuus vastaajista oli huomattavasti äitejä pienempi), jotka eivät välttämättä edusta keskimääräistä suomalaista isää.

Arvokategorioista kaksi olivat yhteydessä uupumukseen: valta ja henkilökohtaiset saavutukset sekä yhteenkuuluvuus. Mitä enemmän vanhemmat toivoivat lastensa omaksuvan valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia ilmentäviä arvoja, sitä uupuneempia he olivat vanhempana; ja mitä enemmän vanhemmat toivoivat lastensa omaksuvan yhteenkuuluvuutta ilmentäviä arvoja, sitä vähemmän he raportoivat uupumista vanhempana. Vallan ja henkilökohtaisten saavutusten arvostamisen yhteys uupumiseen voi selittyä sillä, että ihmiset, jotka arvostavat korkeakoulututkintoa, vaurautta tai pyrkimystä olla paras mitä ikinä tekevätkin, saattavat vaatia paljon itseltään ja lapsiltaan (Suizzo 2007). Aikaisemmat tutkimukset ovat lisäksi osoittaneet korkeiden vaatimusten olevan yhteydessä vanhemmuuden uupumukseen (Mikolajczak ym. 2019; Sorkkila & Aunola 2020).

Myös yhteenkuuluvuus oli yhteydessä uupumiseen mutta päin vastoin kuin vallan ja suoritusten arvostaminen kasvatuspäämääränä: Mitä enemmän yksilöt toivoivat lastensa omaksuvan yhteenkuuluvuutta ilmentäviä arvoja, sitä vähemmän uupuneita he olivat. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet yhteenkuuluvuuden suojaavan työuupumukselta (Tartakovsky 2015). Tulosta voi selittää esimerkiksi se, että vanhemmat kokevat läheiset ihmissuhteet voimavaraksi omassa elämässään ja toivovat sen vuoksi myös lastensa omaksuvan kyseisiä

arvoja. Tätä selitystä tukisi myös teoria, jonka mukaan mahdollisuus ylläpitää ihmissuhteita tukee samanaikaisesti sekä yksilön autonomiaa että yhteenkuuluvuuden kokemuksia. Tämän on edelleen esitetty vastaavan yksilön perustarpeisiin ja lisäävän hyvinvointia. (Ryan & Deci 2000.) Yhteenkuuluvuuden suojaava vaikutus uupumukselta saattaa myös käytännössä selittyä sosiaalisella tuella (esimerkiksi tuella lasten hoidossa, keskustelutuella), jonka on osoitettu olevan yksi keskeinen uupumukselta suojaava tekijä (Mikolajczak ym. 2018). Vaikka tulos tuli merkittäväksi nimenomaan äitien aineistossa, on syytä huomioda, että isät olivat aineistossa aliedustettuja. Tämä seikka selittänee sen, että tulos ei saavuttanut tilastollista merkittävyyttä isien aineistossa.

Tutkimuksen rajoitukset

Tällä tutkimuksella on useita rajoituksia, jotka tulee ottaa huomioon tulosten tulkinnassa. Ensinnäkin arvojen ja vanhemmuuden uupumuksen yhteydet osoittautuivat suhteellisen heikoiksi ja selitysasteet vaatimattomiksi. Näin ollen tulee muistaa, että kasvatukselliset arvot ovat vähäinen uupumuksen ennustaja ja suurempi osa uupumuksesta selittyy muilla tekijöillä. Esimerkiksi vanhemman sosioekonomisen aseman ja persoonallisuuden piirteiden vaikutusta olisi tärkeää tutkia tulevissa tutkimuksissa.

Sosioekonomisen aseman on osoitettu vaikuttavan sekä kasvatusasenteisiin (esimerkiksi, opettaako vanhempi lapselleen itsenäisyyttä vai tottelevaisuutta, ks. Acemoglu 2021) että mahdollisuuteen hankkia tukea vanhemmuuden kuormitukseen (Hoff & Laursen 2019). Sekä kasvatusasenteet että sosiaalinen tuki voivat toimia suojaavina tai altistavina tekijöinä uupumukselle (Mikolajczak ym. 2017). Persoonallisuuden piirteillä puolestaan tiedetään olevan merkittävä rooli uupumuksen kehityksessä (Le Vigouroux ym. 2017; Sorkkila & Aunola 2020, 2021), ja se saattaa myös vaikuttaa yksilön arvomaailman taustalla (ks. katsaus, Parks-Leduc, Feldman, & Bardi 2014).

Toisena rajoitteena voidaan pitää tutkimuksessa hyödynnettyä poikkileikkausasetelmaa, joka ei mahdollista syy-seuraus-suhteiden tarkastelua. Näin ollen tietyt arvot voivat vaikuttaa uupumukseen, mutta myös uupumus voi vaikuttaa tiettyjen arvojen kehitykseen. Tulevaisuudessa pitkittäistutkimukset mahdollistaisivat syy-seuraussuhteiden lisäksi uupumuksen ja arvojen kehityksen tarkastelun.

Aineistoa kerättiin kahdella eri tavalla (neuvoloista sekä internet-kyselyn avulla), mikä rajoittaa tutkimuksen yleistettävyyttä ja on epäselvää, keihin tulokset kohdistuvat. Internet-kyselyyn vastanneet ovat saattaneet olla erityisen halukkaita vastaamaan ja näin ollen edustaa joko poikkeuksellisen uupuneita tai hyvinvoivia vanhempia. Lisäksi tutkimuksen osallistujamäärän suhteellisesta suuruudesta huolimatta osallistujista vain 9 % oliisiä ja suurin osa vanhemmista (74 %) korkeasti koulutettuja. Tämä tutkimus edustaa siis pääsääntöisesti korkeakoulutettujen äitien näkökulmaa, eikä tuloksia voi yleistää kaikkia suomalaisvanhempia koskeviksi.

Lopuksi on todettava, että mitta-asteikko liittyen arvojen tärkeyteen ei edennyt tasavälisesti. Näin ollen vastausvaihtoehto 5 (Kaikkein tärkeintä) jonkin arvon kohdalla on voitu tulkita muiden arvojen kohdalla tämän vaihtoehdon poissulkeväksi. On mahdollista, että tätä ääripäätä olisi valittu enemmän, jos se olisi määriteltä eri tavoin (esimerkiksi Erittäin tärkeää).

Johtopäätökset

Tämä tutkimus tuo uutta tietoa vanhemmuuden uupumuksen ja kasvatuksellisten arvojen suhteesta. Vanhemmuuden uupumus on akuutti aihe (Opetus- ja kulttuuriministeriö & sosiaali- ja terveysministeriö 2019), sillä suomalaisvanhemmat ovat maailman uupuneimpien vanhempien joukossa (Roskam ym. 2021). Uupumuksen taustalla olevien mekanismien ymmärtäminen Suomessa on siten ensiarvoisen tärkeää.

Tutkimukseen osallistuneitten vanhempien tärkeimpänä pitämä kasvatuksellinen arvo oli itseohjautuvuus, joka saattaa kertoa kulttuurissamme vallitsevasta individualismista ja pärjäävyyden arvostamisesta (Roskam ym. 2021). Mitä enemmän vanhemmat kuitenkin toivoivat lastensa omaksuvan valtaa ja henkilökohtaisia saavutuksia korostavia arvoja, sitä enemmän he kokivat vanhemmuuden uupumusta; ja päinvastoin, mitä enemmän vanhemmat toivoivat lastensa omaksuvan yhteenkuuluvuutta korostavia arvoja, sitä vähemmän he kokivat uupumusta.

Korkeiden saavutusten ihannoitua kasvatuspäämääränä olisi näin ollen syytä madallata jo lasten ollessa pieniä. Esimerkiksi neuvoloissa vanhemmille voisi opettaa myötätuntoa ja armollisuutta paitsi itseään myös lapsiaan kohtaan. Myös varhais- ja koulukasvattajien tulisi kiinnittää huomiota vanhempien korkeiden saavutusten ihannoituihin ja pyrkiä rakentamaan perheiden hyvinvointia ja yhteenkuuluvuutta tukevaa kasvatuksellista yhteistyötä.

Lähteet

- Acemoglu, D. 2021. Obedience in the labor market and social mobility: A socio-economic approach. <http://www.nber.org/papers/w29125.pdf>. (Luettu 4.1.2022.)
- Aunola, K., Sorkkila, M. & Tolvanen, A. 2020. Validity of the Finnish version of the parental burnout assessment (PBA). *Scandinavian Journal of Psychology* 61 (5), 714–722.
- Aunola, K., Vanhatalo, O. & Sethi, R. 2001. Sosiaalinen tausta, arvot ja vanhemmuus. *Psykologia* 3(1), 148–158.
- Costello, A. & Osborne, J. 2005. Best practices in exploratory factor analysis: Four recommendations for getting the most out of your data. *Practical Assessment, Research, and Evaluation* 10 (7), 1–9.
- Endendijk, J. J., Derks, B. & Mesman, J. 2018. Does parenthood change implicit gender-role stereotypes and behaviors? *Journal of Marriage and Family* 80 (1), 61–79.
- European Institute for Gender Equality. 2017. Gender Equality Index 2017. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2012/countries-comparison/power/bar>. (Luettu 14.12.2018.)
- Gaunt, R. 2005. The role of value priorities in paternal and maternal involvement in childcare. *Journal of Marriage and Family* 67 (3), 643–655.
- Goodwin, R., Costa, P. & Adonu, J. 2010. Social support and its consequences: 'Positive' and 'deficiency' values and their implications for support and self-esteem. *British Journal of Social Psychology* 43 (3), 465–474.
- Hanel, P. & Wolfardt, U. 2016. The 'dark side' of personal values: Relations to clinical constructs and their implications. *Personality and Individual Differences* 97, 140–145. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.03.045>.
- Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.
- Helkama, K. & Seppälä, T. 2004. Arvojen muutos Suomessa 1980–2003. Helsinki: Sitra.
- Hoff, E. & Laursen, B. 2019. Socioeconomic status and parenting. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.) *Handbook of parenting: Biology and ecology of parenting*, Vol. 3. New York: Routledge, 421–447.
- Hofstede, G. 2001. Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations (2. painos). California: Sage.
- Kelley, K. 2005. The effects of nonnormal distributions on confidence intervals around the standardized mean difference: Bootstrap and parametric confidence intervals. *Educational and Psychological Measurement* 65 (1), 51–69. <https://doi.org/10.1177%2F0013164404264850>.
- Le Vigoroux, S., Scola, C., Raes, M-E., Mikolajczak, M. & Roskam, I. 2017. The big five personality traits and parental burnout: Protective and risk factors. *Personality and Individual Differences* 119, 216–219. <https://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2017.07.023>.
- Lönnqvist, J-E., Leikas, S. & Verkasalo, M. 2018. Value change in men and women entering parenthood: New mothers' value priorities shift towards conservation values. *Personality and Individual Differences* 120, 47–51. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.08.019>.
- Meeussen, L. & Van Laar, C. 2018. Feeling pressure to be a perfect mother relates to parental burnout and career ambitions. *Frontiers in Psychology* 9 (2113). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02113>.
- Mikolajczak, M., Brianda, M-E., Avalosse, H. & Roskam, I. 2018. Consequences of parental burnout: Its specific effect on child neglect and violence. *Child Abuse & Neglect* 80, 134–145. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.03.025>.
- Mikolajczak, M., Gross, J. & Roskam, I. 2019. Parental burnout: What is it, and why does it matter? *Clinical Psychological Science* 7 (6), 1319–1329. <https://doi.org/10.1177%2F2167702619858430>.
- Mikolajczak, M., Raes, M-E., Avalosse, H. & Roskam, I. 2017. Exhausted parents: Sociodemographic, child-related, parenting and family-functioning correlates of parental burnout. *Journal of Child and Family Studies* 27 (2), 602–614.
- Mikolajczak, M. & Roskam, I. 2018. A theoretical and clinical framework for parental burnout: The balance between risks and resources (BR2). *Frontiers in Psychology* 9 (886). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00886>.

- Minkov, M., Dutt, P., Schachner, M., Jandosova, J., Khasenbekov, Y., Morales, O., Sanchez, C. J. & Mudd, B. 2018. What values and traits do parents teach to their children? New data from 54 countries. *Comparative Sociology* 17 (2), 221–252.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö & sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. 2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:4. Lapsen aika. Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö ja sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Parks-Leduc, L., Feldman, G. & Bardi, A. 2014. Personality traits and personal values: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review* 19 (1), 3–29. <https://doi.org/10.1177%2F1088868314538548>.
- Puohiniemi, M. 2002. Arvot, asenteet ja ajankuva. Vantaa: Limor.
- Roskam, I., Aguiar, J., Akgun, E., ym. 2021. Parental burnout around the globe: A 42-country study. *Affective Science* 2 (1), 58–79.
- Roskam, I., Brianda, M-E. & Mikolajczak, M. 2018. A step forward in the conceptualization and measurement of parental burnout: The parental burnout assessment (PBA). *Frontiers in Psychology* 9 (758). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00758>.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. 2000. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist* 55 (1), 68–78.
- Sorkkila, M. & Aunola, K. 2019. Parental burnout and decreasing birthrates: Is parental burnout a broad societal threat and how can it be prevented? Keynote-esitys Louvain University, Belgium: The 1st International Conference on Parental Burnout, 6–7.12. 2019.
- Sorkkila, M. & Aunola, K. 2020. Risk factors for parental burnout among Finnish parents: The role of socially prescribed perfectionism. *Journal of Child and Family Studies* 29 (3), 648–659.
- Sorkkila, M. & Aunola, K. 2021. Resilience and parental burnout among Finnish parents during the COVID-19-pandemic: Variable and person-oriented approaches. *The Family Journal. OnlineFirst*. <https://doi.org/10.1177/10664807211027307>.
- Schwartz, S. H. & Rubel, T. 2005. Sex differences in value priorities: Cross-cultural and multimethod studies. *Journal of Personality and Social Psychology* 89 (6), 1010–1028.
- Suizzo, M-A. 2007. Parents' goals and values for children: Dimensions of independence and interdependence across four U.S. ethnic groups. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 38 (4), 506–530.
- Suomen virallinen tilasto. 2018. Väestön koulutus-rakenne. http://www.stat.fi/til/vkour/2018/vkour_2018-2019-11-05_tie_001_fi.html. (Luettu 24.4.2019.)
- Tartakovsky, E. 2015. Personal value preferences and burnout of social workers. *Journal of Social Work* 16 (6), 657–673.
- Treas, J. & Tai, T. 2016. Gender inequality in housework across 20 European nations: Lessons from gender stratification theories. *Sex Roles* 74, 495–511. <https://doi.org/10.1007/s11199-015-0575-9>.
- Tulviste, T. & Ahtonen, M. 2007. Child-rearing values of Estonian and Finnish mothers and fathers. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 38(2), 137–155. <https://doi.org/10.1177%2F0022022106297297>.
- Weinfurt, K. P. 2000. Repeated measures analysis: ANOVA, MANOVA, and HLM. Teoksessa L. G. Grimm & P. R. Yarnold (toim.) *Reading and understanding MORE multivariate statistics*. Washington, DC: American Psychological Association, 317–361.

*Saapunut toimitukseen 19.3.2021
Hyväksytty julkaistavaksi 20.10.2021*

LIITE. Suizoon (2007) luokitellun kasvatuksellisten arvojen faktorilataukset (faktorointimenetelmänä pääakseli faktorointi varimax-rotatiolla) suomalaisvanhempien keskuudessa (n = 1725)

Väittäjä	Perinteet ja ydennumkaisuus	Valta ja henkilökohtaiset saavutukset	Yhtein-kuuluvuus	Itse-ohjautuvuus	Hyväntahtoisuus ja prososiaalisuus	Eriillisuus
1. Kunnioitus vanhempiä ihmisiä kohtaan	.72					
2. Puhtaus ja järjestys	.61					
3. Hyvä käytös	.66					
4. Uskollisuus vanhempiä kohtaan	.74					
5. Uskonto tai vakaumus						.52
6. Ylpeys omasta kulttuurista tai etnisyydestä	.43					.34
7. Perheen kunnian säilyttäminen ja lisääminen	.56					.36
8. Kiitollisuus, arvostus	.38					
9. Läheisten perhesuhteiden säilyttäminen	.38					
10. Saada varma työ	.37	.45				
11. Tulla tunnetuksi; saada julkista tunnustusta saavutustensa vuoksi		.46				
12. Saada arvostettu ammatti, jota muut ihailevat		.70				
13. Hankkia korkeakoulututkinto (maisteri tai tohtori)		.81				
14. Hankkia vaurautta		.73				
15. Hankkia treenattu keho		.55				
16. Pyrkä olemaan paras, olla paras tai parhaiden joukossa, mitä ikinä tekeekin		.51				
17. Saavuttaa yliopistotutkinto		.77				
18. Mennä naimisiin		.34				.59
19. Saada läheisiä ystäviä			.57			
20. Kokea romanttista rakkautta			.32			.38
21. Saada (tai adoptoida) lapsia			.48			
22. Kyetä olemaan tyytyväinen omaan itseensä			.48		.49	
23. Itsenäinen ajattelu: Kysy säilyttää omat näkemyksensä, vaikka ne poikkeaisivat muiden näkemyksistä				.65		
24. Itseluottamus: kyky selviä omillaan				.67		
25. Itsensä toteuttaminen: kyky kehittää omia ainutlaatuisia vahvuuksiaan				.72		
26. Tavoittaa tarkoituksen tunne, että elämä on merkityksellistä				.50		
27. Kyky selviä vastoinkäymisistä				.69		

Väittäjä	Perinteet ja yhdenmukaisuus	Valta ja henkilökohtaiset saavutukset	Yhtein-kuuluvuus	Itse-ohjautuvuus	Hyväntahtoisuus ja prososiaalisuus	Eriillisuus
28. Itenäisyys: kyky tehdä asioita omin päin				.73		
29. Päättäväisyys: Jaksaminen vaikeuksista huolimatta				.62		
30. Pyrkiminen itsensä kehittämiseen				.58		
31. Rehellisyys itselleen: olla uskollinen itseä kohtaan				.64		
32. Tyytyväisyys omaan itseen: itsetuottamus ja itsetunto				.64		
33. Epätietoisuus: halu auttaa vaikeuksissa olevia ihmisiä				.62		
34. Anteeksiantto: kyky antaa muille anteeksi					.58	
35. Ryhmän/yhteisön sopusointu					.47	
36. Yhteisöihin sopeutuminen: kyky liittyä sosiaalisiin ryhmiin					.45	
37. Vaativuus: ei kerskaileva tai ylpeilevä					.40	
38. Ystävällisyys, myötätunto					.63	
39. Suvaitsevaisuus: kunnioitus niitä kohtaan, jotka ovat erilaisia kuin minä					.54	
40. Riippumattomuus: ei tarvetta saada kenenkään hyväksyntää omille päätöksille					.57	
41. Ainauutuavuus: olla erilainen kuin muut					.33	
Selitysosuus	8.23 %	9.52 %	4.49 %	13.96 %	6.42 %	3.37 %

Huom. Väin osiot, joiden absoluuttinen lataus > .30 on sisällytetty taulukkoon; Kaiserin testi (Kaiser-Meyer -Olkin Measure of Sampling Adequacy) = .92; Bartlettin sväärisyyystesti $\chi^2(820) = 29020.84$, $p < .001$; vahvennetut luvut edustavat latausta oletettuun faktoriin.